

**A ZENEMÓDSZERTAN OKTATÁSA EGYETEMI FOKÚ
ÓVODAPEDAGÓGUS ÉS TANÍTÓKÉPZŐ SZAKON ERDÉLYBEN
Tények és javaslatok**

Az elmúlt években alkalmam volt a zenemódszertan oktatására a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Óvodapedagógus és Tanítóképző szatmárnémeti kirendeltségén. Számos zenei tantárgyat tanítottam eddig: zeneelmélet, zongora, zenei formatan, a zenei forma és műfaj történelmi fejlődése, összhangzattan, ellenpont, hangszerismeret-hangszerelés, kórusátirat, zenei dramaturgia – viszont az óvodai és elemi iskolai módszertan új tantárgy volt számomra. Ennél fogva, kíváncsi voltam, hogy az új tanítványaim hogyan is viszonyúlnak a komolyzenéhez, és egyáltalán, milyen zenei ismerettel, információs anyaggal és háttérrel rendelkeznek, honnan, milyen szintről kell induljak velük zenei téren. Ugyanis, szerintem a módszertan alapkövetelménye az, hogy elsősorban azt a tantárgyat ismernie kell a diáknak, amelynek az oktatási módszertanát el kell sajátítsa. Ezért, azzal kezdtem, hogy az első óra keretéből szakítottam egy kis időt és kitölttettem egy kérdőívet a diákokkal. A három évfolyamból (II., III. év valamint III. év-távoktatás) összesen 42 diák töltötte ki a kérdőívet. Azon az elven, hogy bizonyos felmérési szintről „a csepp is tenger” általánosítani fogok. Ennek a kérdőívnek az összesített eredményét és a levont következtetéseimet szeretném jelen tanulmányban bemutatni. A tanulmányhoz csatolt, az olvasónak javasolt könyvészet ellenére, dolgozatom nem bibliográfia alapú, hanem kizárólag saját tapasztalom eredménye.

Kérdéseim a diákok számára a következők voltak:

1. Szoktál-e zenét hallgatni?

A válasz egyöntetűen IGEN volt, aminek kimondottan örültem, hogy egyik diák sem utasítja vissza a hangok világát, és az általuk kiváltott érzéseket, és egyik vagy másik zenei műfajban és stílusban jól érzi magát, mint hallgató.

Kíváncsi voltam arra is, hogy ki mit hallgat, és rá is kérdeztem:

2. Ha igen, milyen stílust?

A válaszok kezdtek szétágazódni. Volt aki azt írta, hogy ez változó, hangulatától függ – ami szerintem természetes, aztán voltak olyan válaszok, hogy: minden stílust, népdalok, gyermekdalok, latin, relaxációs, könnyű, mulató, modern, pop, rock and roll, RnB, Hipp-Hopp, retro, magyar, fúvós, hangszeres, stb. Volt aki

meghatározta azt is, hogy mit nem hallgat – visszautasítván a rock-ot, a rapp-et, és a hard-rock-ot. 42 diákból 2 említette meg a komoly, klasszikus zenét az audíciós szokásai között, és szintén 2-en jegyezték meg azt, hogy néha, ritkán hallgatnak komolyzenét is. Egyetlen diák a kedvencei között műfajjal is szolgált: operettet és musical-t szeret hallgatni.

A válaszokból kiindulva, kérdés számomra, hogy napjainkban, hogyan tudja egy zenetanár a nem zenei profilú általános iskolában (mivel minden diák a csoportból ezt végzett) megszerettetni a gyerekekkel a komolyzenét. Ugyanis, legalább 50%-ban, a saját nemzetének zenei, népi hagyományának ismertetése és elsajátítása mellett, erre kellene összpontosuljon az a kevés idő amit zeneórának nevezünk). A tények alapján az ifjúságnak csak az 5%-a hallgat rendszeresen komolyzenét. Ehelyett szívesebben hallgatják a mass-media által bőséggel sugárzott tömegeket bódító műveket – ha lehet őket „műveknek” nevezni. Nem reménytelen viszont a helyzet, mivel arra a kérdésemre, hogy:

3. Szereted-e a komolyzenét? A 42 alanyból csak 8 válaszolt kimondottan NEM-mel (19%), egy diák pedig tartózkodott. A többiek IGEN-el válaszoltak. Valamikor tehát lehetett kellemes benyomásuk komolyzene hallgatása kapcsán.

Kérdeztem aztán:

4. Ha igen, mikor hallgatsz komolyzenét?

A válaszok megint szétágazóak voltak. 6-on jegyezték meg (14%), hogy koncerteken, filharmóniában. A többiek általában otthon, TV-ben, esténként, rádióban, utazás alkalmával, amikor kikapcsolódásra vágnak, amikor rossz kedvük van, vagy stresszesek. Nagyobb része a diákoknak felismeri tehát azt, hogy a komolyzene jóra változtathatja a rossz hangulatát, megnyugtatja, amikor zaklatott, kikapcsolja és felüdíti, amikor fáradt, esetleg lefoglalja, amikor unatkozik, vagy háttér hangzásképként hallgatja például idegen nyelvek tanulása közben. 26%-ka a 42 diáknak kimondottan megjegyezte, hogy NEM hallgat komolyzenét, a többi 60%-ka pedig csak néha, ritkán.

Tovább kérdeztem:

5. Van koncert bérleted? (mert egy olyan városban élünk, amelyiknek van filharmónikus zenekara, heti koncertprogrammal, fesztiválokkal). A válasz egyöntetűen: NINCS volt.

A zenei ismeretekre kezdtem terelni kérdéseimet:

6. Van-e kedvenc komolyzene szerződ, esetleg szerzőid? 7. Ha igen, ki az (kik azok?) 42%-ka a diákoknak válaszolt NINCS-el, 11%-ka nem válaszolt a kérdésre, ami azt jelenti, hogy vagy nincs kedvenc zeneszerzője, vagy egyáltalán nem jut eszébe egy komolyzeneszerző sem. Egy diák válaszolt azzal, hogy nincs, mert mindegyiket szereti, a többi 42%-ka pedig igen-nel válaszolt, megemlítvén kedvenceik között: Bachot, Vivaldit, Haydnt, Mozartot, Beethovent, Lisztet, Schumann, Bartókot, Yiruma-t¹.

8. A kottairási ismereteikről kérdezve, 24%-ka NEM ismeri a kottát, 31%-ka IGEN-t írt, 33%-ka pedig alapszinten, hiányosan, nagyjából ismeri a kottairást. 11%-ka tartózkodott a választól.

Arra, **hogy játszik-e valamilyen hangszeren, és ha igen milyenen (9-10. kérdés)**, 54%-ka válaszolt NEM-el, 5%-ka tartózkodott, 40%-ka IGEN-el válaszolt. A megemlített hangszerek között található a gitár, zongora, szintetizátor, furulya – a gyakoribbak, viszont van olyan válasz is, hogy orgona, trombita, klarinét, altkürt.

Kíváncsi voltam, hogy: **Jártak-e valamilyen hangszerórára, és ha igen, milyenre és hány évet? (11-12. kérdés)**. 45%-ka NEM járt semmilyen hangszerórára, 14%-ka tartózkodott a választól, vagy egyszerűen a gondolatjel jelenti náluk a Nem-et, 41%-ka pedig IGEN-t írt. Tanultak gitárt, zongorát, orgonát. Egy diák jegyezte meg, hogy 11 évet játszott a Mezőpetri fúvószenekarban, ketten pedig 3-4 évet jártak művészeti líceumba.

Érdeklődtem, hogy **van-e otthon saját hangszerük, és ha igen, milyen? (13-14. kérdés)**: 42%-ka NINCS-el válaszolt, 10%-ka tartózkodott, 48%-ka pedig megjegyezte, hogy van hangszere. Ezek között található: gitár, furulya, harmónika, szintetizátor, elektromos zongora, trombita, és ukulele².

Kérdeztem aztán, hogy: **Szoktál-e énekelni? Ha igen, mit és milyen alkalomkor? (15-16-17. kérdés)**. Csak 5%-ka jegyezte meg, hogy NEM, a többi 95%-ka szokott énekelni, gyermekdalokat, népdalokat, templomi énekeket, slágereket – mikor milyen zenét hallgatnak, tehát „kísérik a fiatalok a szólistát”. Énekelnek amikor jókedvük van, amikor egyedül vannak otthon, kórusba járnak, iskolai-óvodai foglalkozásokon, lakodalmakban, szüreti bálon, kedvtelésből, ünnepekkor, munkájuk során.

¹ 1978-ban született dél-koreai kortárs zeneszerző és zongorista.

² Barokk, pengetős, domborított hátú hangszer.

Természetesen, a megkérdezett diákok „tanultak” hivatalosan zenét az iskolában, annyit, amennyit a hivatalos tanügyi program feltételez. Sajnos ez nagyon kevés, és esetleg csak V-VIII. osztályban, ami rég volt és feledésbe borult, kevésbé a liceumban. Viszont megkérdezve, hogy: **Fontosnak tartja-e egy gyerek zenei nevelését, és ha igen, miért?** Örömmre, egyhangúan IGEN-nel válaszoltak, és az indoklásukat szószerint fogom idézni, mert mindegyik megannyi értékes rálátás a zenei nevelés fontosságára egy gyerek személyiségének fejlődésében:

1.	<i>„Fontos a személyiségfejlődés szempontjából, segít a beilleszkedésben, csoport illetve csapatszellem kialakításában, valamint az identitás kialakításában.</i>
2.	<i>Azért, hogy fejlődjön a szépérzékük. Matematikailag is segít, mivel számolni is kell, valamint a kottaolvasást bármilyen nemzetiségű megérti, ez egy közös nyelv.</i>
3.	<i>Azért mert vannak tehetséges gyerekek és segíteni kell nekik kibontakoztatni a tudásukat.</i>
4.	<i>Azért mert ha jó a zenei nevelése, akkor, már úgy mond egy személyiséggel több, soha nem lehet tudni, hogy az élet melyik területén válik majd hasznára.</i>
5.	<i>Azért, hogy legyen tisztában a zenei műfajokkal.</i>
6.	<i>A zene szerintem fontos, megnyugtató, hangulatjavító.</i>
7.	<i>Fejlődik a ritmusérzékük, zenei ízlésük, szépérzékük, nyugtatja őket. A zene gyógyító hatással bír.</i>
8.	<i>Véleményem szerint a gyerek fejlődéséhez minden kaput meg kell nyitni.</i>
9.	<i>Azért, hogy a zene iránt is megjöjjön az érdeklődése, kialakuljon egy alapvető zeneismerete, hozzátartozik az általános műveltséghez.</i>
10.	<i>Fontos, hogy ismerjék a gyerekek a népdalainkat, népszólásainkat, gyermekdalokat. Fejleszti a gyermek ritmusérzékét.</i>
11.	<i>Nagyon sok érzelmet ki lehet fejezni a zenével, énekléssel. Fontos, hogy ezt a gyerekek is megtanulják és megszeressék.</i>
12.	<i>Ezáltal tágul a látóköre.</i>
13.	<i>Mert a zene hozzá tartozik a kultúrához.</i>
14.	<i>Mert nagyon szép és értékes, mindenkinek megadatott a zenére való hajlam, mindenkinek más-más formában.</i>
15.	<i>A zene által jobban ki tudják fejezni érzéseiket, a zene ugyanúgy közvetít értékeket, mint például egy vers.</i>
16.	<i>Fontosnak tartom, mert az éneklés felszabadítja a lelket. A zene fontos minden gyerek számára.</i>

17.	<i>Fejlődik a személyisége, művelődik.</i>
18.	<i>Elsősorban azért mert a zenei tudás is hozzájárul az általános műveltséghez, másrészt, mert az éneklés, a zenélés nagyon megnyugtató, kellemes.</i>
19.	<i>Azért, hogy fejlődjön a zenei tudása, ismerete. Hogy fény derüljön a tehetségre, és az ének által jobb lesz a kedvük is.</i>
20.	<i>Mert fejlődik a személyisége, szórakoztató, jó hangulatot teremtünk a zenével.</i>
21.	<i>Fontos szerepet tölt be a gyermekek fejlődésében, érzelmi világában.</i>
22.	<i>A gyermeknek a zene által fejlődik a lelki világa, valamint hozzásegíti, hogy jókedvű felnőtt váljon belőle.</i>
23.	<i>Azért mert fejleszti személyiségünket, tudván azt, hogy érzelmeket, gondolatokat fejez ki.</i>
24.	<i>Mert kialakul benne a ritmusérzék, kialakul a hallása, és van, hogy ha zenét hallgatunk, akkor az megnyugtató.</i>
25.	<i>Lehet, hogy a zene által jobban ki tud bontakozni, szocializálódni, tanulni.</i>
26.	<i>Mert sok mindent megtanulhatnak ritmusra, egy vers hamarabb a fejükbe mászik, ha hallás után meghallgatják, vagy elénekelhetik.</i>
27.	<i>Mert a zene által sokmindent kifejezhetnek, főleg érzéseiket, s ezáltal fejlesztik ritmusérzéküket, hallásukat és még sok más érzéküket .</i>
28.	<i>Azért mert a zene által felszabadul, az ízlést is javítja, összehozza a gyerekeket lelkileg, segíti őket a kibontakozásban, a tehetséges gyerekek felfedezése is lehetővé válik.</i>
29.	<i>Azért mert nyugtató, felszabadító érzést ad, harmónikusak leszünk a belső éniünkkel.</i>
30.	<i>Mert a zene nemcsak a lelket fejleszti, de fel is szabadítja. A zene igazi terápiás eszköz.</i>
31.	<i>Könnyen kifejezheti érzéseit, örömet szerezhet másoknak és önmagának.</i>
32.	<i>Jókedvre deríti, és ha a gyerek hajlamos rá kibontakozhat, érzelmi síkon nyugalmat ad.</i>
33.	<i>Felvidítja, megtanítja érzelmei kifejezésére, önfegyelemre.</i>
34.	<i>A zene születésétől, sőt születése előtt is már közel áll a kisgyermekhez. A zene által képességei nagymértékben fejlődnek. A kisgyermek nagyon szereti a zenét, a dallamot, ő maga is dúdolgat gyakran.</i>
35.	<i>Mert a gyerekek eleve fogékonyak a zenére és kiskorban érdemes már elkezdni foglalkozni velük zenei téren is.</i>
36.	<i>Fontos szerepe van az esztétikai nevelésben, ugyanakkor az erkölcsi nevelésben is, a logikus gondolkodás kialakításában, fejlesztésében.</i>
37.	<i>Hangulatkeltő, feszültségoldó, tehetségkutató.</i>
38.	<i>Mert a zene nélkül nagyon egyhangú lenne az élet.</i>

39.	<i>A zenével meg lehet teremteni az órákon a jó hangulatot.</i>
40.	<i>Azért, mert lehetséges, hogy olyan gyerekek járnak az osztályba, akik énekesek is lehetnek.</i>
41.	<i>Általános műveltséget ad, felszabadultabbá tesz.</i>
42.	<i>A zene felvidítja a gyerekek napjait, néha zenésítve könnyebb dolgokat megtanulni, és mert minden gyerek szereti a zenét.”³</i>

A diákok zenei technikai és mennyiségi ismeretét is felmértem kérdőívemben, pár tudásszint kérdéssel, ezt viszont itt nem fogom részletezni... A lényeg az, hogy **a zene-módszertan tantárgy tanításának a kezdetén** az Egyetemi Fokú Óvodapedagógus és Tanítóképzőn, a diákok a hangjegyeket az egyvonalas oktávban ismerik, nagyon kevés kivétellel, viszont a hangértékeket, és a többi kottajelet már kevésbé tudják. Szintén nagyon hiányos a tudásuk a hangnemi előjegyzések és az előjegyzés-hangnem párosításának terén, valamint a ritmusképletek felismerésében, ütembeni beosztásában. Úgyszintén, az énekkar szólamösszetételét keverik, vagy nem tudják, kevésbé ismerik a zenekari hangszereket és azok csoportosítását, a zenei stílusokat, a műfajokat, a zeneszerzők stílusbeli hovatartozását. Szintén, a diákok szolmizációs tudása, az induláskor nagyon kicsi szinten van. Sokan nem bíznak képességeikben, abban, hogy az az ember, amelyik tud beszélni és van retorikája, az tud énekelni is. Huzamos ösztönzésre és bátorításra szorúlnak.

Az adott idő keretében (1 oktatási szemeszter = 14 hét: heti 2 kurzus + 2 szeminárium) a módszertani ismeretekkel és a szolfézssal párhuzamosan igyekeztem átvenni a diákokkal azt a zenei elméleti anyagot is, amit az elemi zenei oktatási tankönyvek tartalmaznak, keretbe foglalni az ismereteket, a tananyag nehezebb részére koncentrálni. A tankönyvekben levő zenei információk viszont alapszinten is összetettek: tartalmaznak kottaírást – kottaolvasást, kevés alapszintű zeneelméletet és elemi zenetörténetet. Ez mind megannyi külön zenei tantárgy. Tudatában vagyok annak, hogy nem zenetanárokat kell neveljünk, és a zene mellett az egyetemistáknak számos más tantárgy is jelen van a tanmenetben, amelyeknek az ismerete szükséges, viszont a tanítójelöltnek, ahhoz, hogy át tudja fogni és rendszerezni tudja a saját elméjében az I-IV.-es osztályú zenei tankönyvek anyagát, kell legyen alapismerete ebből a 3 tantárgyból: Szolfézs, Zeneelmélet és Zenetörténet. A Zenemódszertan CSAK EZEN FELÜL jöhet számításba, mert ha nem ismerik magát az anyagot, amit meg kell majd tanítsanak a gyerekeknek, akkor mi értelme van ismerni azt, hogy hogyan tanítsák magát a tantárgyat? Természetesen, nem lehet a tantervbe betenni 3 zenei tantárgyat a zene-módszertan előtt, viszont nagyon jól jönne még egy

³ Kérdőív: Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Pszichológia és Neveléstudományok Kar, Óvodapedagógus és Tanítóképző Szak.

szemeszter zeneoktatás, szintén 2 + 2 kurzus és szeminárium formájában, a tulajdonképpeni módszertan előtt, amelyikben a tanár meg tudná tanítani nekik ennek a három tantárgynak az alapjait, mert csak egy szemeszteri (14 heti) időszak alatt, a négy tantárgy (Szolfézs, Zeneelmélet, Zenetörténet, Módszertan) **alapjait** egybefogva hatalmasra duzzad a tananyag, szószerint pánikot keltve az egyetemisták soraiban. Javasolnám tehát az alábbi tantárgybeosztást:

1. szemeszter

Kurzus (2 óra)	Zene: (Zeneelmélet, Zenetörténeti alapok)
Szeminárium (2 óra)	Szolfézs (Óvodai zenei anyag – Gyermekdalok); Zenei tevékenységi tervek

2. szemeszter

Kurzus (2 óra)	Zenei-Módszertan
Szeminárium (2 óra)	Szolfézs (I-IV. osztályos, kisiskolai zenei anyag – Népdalok); Lecketervek

A hangszeroktatást (furulya, zongora, gitár stb. – tanulási lehetőséget) pedig, választható tantárgyként ajánlanám fel a diákoknak, mind a 6 szemeszterben (!) – ez lévén a minimális az alapszintű hangszerjáték ismeretéhez. Mert illik az óvónéniknek / tanítónéniknek valamilyen hangszeren is alapszinten játszani tudni!

IRODALOM:

****Daloskönyv. Gyermekdalok, játékok, versek*, Válogatta: Halmos Katalin, Ábel Kiadó, Kolozsvár, 2005.

*** *Mint a rozmarin a jó földben. Gyermekdalok és népdalok*. Válogatta: Gáspár Attila, Ábel Kiadó, Kolozsvár, 2005.

*** *Szállj, szép szavú dal. Iskolai kórusgyűjtemény*, 2. átdolgozott kiadás. Válogatta: Szász Károly és Birtalan József, Editura Didactică și Pedagogică (Didaktikus és Pedagógiai Kiadó, Bukarest, 1983.

Balázs Gabriella – Mihalovics Csilla: *Zene játékosan 5-7 éveseknek*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2005.

Barabási Tünde: *A tanítóképzés rendszere Magyarországon és Romániában*, in: Magyar Pedagógia, 2002, 102. évf. 2. szám, 179–201. old.

- Leonard Bernstein: *Hangversenyek fiataloknak*, Zeneműkiadó, Budapest, 1974.
- Csukáné Klimó Mária: *Játsszunk játékot, táncot, színházat!*, Ábel kiadó, Kolozsvár, 2011.
- Darvas Gábor: *A zene anatómiája*, Zeneműkiadó, Budapest, 1974.
- Fejér Kálmán: *Szolfézs példatár. Népi dallamok zeneiskolák részére*, Ábel kiadó, Kolozsvár, 2006.
- Ferencziné Ács Ildikó: *Feladattár*, Bessenyei György Könyvkiadó, Nyiregyháza, 2005.
- Ferencziné Ács Ildikó: *Zeneelméleti alapismeretek*, Bessenyei György Könyvkiadó, Nyiregyháza, 2005.
- Fórika, Éva - Kiss, Jolán – Tomai, Gyöngyi: *Ének-Zene. I-II. osztály. Kézikönyv tanítók és tanítójelöltek számára*, Ábel Kiadó, Kolozsvár, 2012.
- Fórika Éva - Tomai Gyöngyi: *Ének-Zene 3. Tankönyv a III. osztály számára*, Ábel kiadó, Kolozsvár, 2005.
- Fórika Éva - Tomai Gyöngyi: *Ének-Zene 4. Tankönyv a IV. osztály számára*, Ábel kiadó, Kolozsvár, 2006.
- Frank Oszkár: *Hangzó zeneelmélet*, Rózsavölgyi és Társa, Budapest, 2013.
- Hadnagy Melinda: *Lánc, lánc, eszterlánc. A legismertebb 178 gyermekdal, dalosjáték, mondóka és klasszikus zenei részlet kisgyerekek számára*, I. kötet, Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely, 2006 + 1 CD (Az Oktatási és Kutatási Minisztérium 2006/41736. jegyzéke által jóváhagyott *Lánc, lánc, eszterlánc* című kisegítő tankönyv hangzóanyaga).
- Hadnagy Melinda: *Lánc, lánc, eszterlánc. A legismertebb 183 gyermekdal, dalosjáték, mondóka és klasszikus zenei részlet kisgyerekek számára*, II. kötet, Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely, 2007 + 1 CD (Az Oktatási és Kutatási Minisztérium 2007/86118. jegyzéke által jóváhagyott *Lánc, lánc, eszterlánc* című kisegítő tankönyv hangzóanyaga).
- Hadnagy Melinda: *Tanuljunk zenét! Munkatankönyv kezdőknek (Zeneelmélet kezdőknek)*, Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely, 2014.
- Kis Jenőné dr. Kenesei Éva: *A zene szerepe végzős tanító szakos hallgatók szabadidős tevékenységében*, in: Magyar Pedagógia, 2008, 108. évf. 4. szám, 319–339. old.
- Pécsi Géza: *Kulcs a muzsikához. Művészeti, zeneelméleti és magyar népzenei alapismeretek*, Kulcs a muzsikához kiadó, Pécs, 2003.
- Stark Gabriella: *Óvodai tevékenységek módszertana*, Ábel kiadó, Kolozsvár, 2011.

- Szabó Csaba: *Hogyan tanítsuk századunk zenéjét*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977.
- Szegő Júlia és Sebestyén Dobó Klára: *Kötöttem bokrétát. 150 Népdal*, Zenei kiadó, Bukarest, 1958.
- Szőnyi Erzsébet: *A zenei írás-olvasás módszertana. Kezdetől a felsőfokig, I.*, Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1954.
- Szőnyi Erzsébet: *A zenei írás-olvasás módszertana. Kezdetől a felsőfokig, II.*, Második kiadás, Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1956.
- Szőnyi Erzsébet: *A zenei írás-olvasás módszertana. Kezdetől a felsőfokig, III.*, Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1954.
- Judy Tatchell: *Bevezetés a zene világába*, Usborne Könyvek, Novotrade Könyvkiadó, Budapest, 1991.
- Tóth Dénes: *Hangversenykalauz*. Második, bővített kiadás, Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1960.
- Tóth Gábor: *A tanítóképző-intézeti zenetanárok képzése (1908-1948)*, in: Magyar Pedagógia, 1994, 94. évf. 1-2. szám, 95–111. old.

***Dr. Coca Gabriela** – Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Református Tanárképző Kar, Zene szak